

**Giruma
Hibru
Damsi Kurisi
(Hebrews)
Vonaviakova**

Weni girumina na Keresiyana viya kurisi, ti na Jiu damsı ma gamosi na Hibru. I yawasa kamonai wawaya ivivi tupaketowanesi ma i vokwarakwara irakarakata da gisina kava Keriso vitumaghana ita voterei. Giruma wawayina kana vava ke katakovi. Ma keta sago ipanani da nani vitumaghana wawayisi ita kiipepisi na weni. Ivonesi da Yesu Keriso ina kina kava vonavaghata ivi debei da God na iyai. Nakanani igruma da i vitumaghana ita vokikini.

Bera ghamaghamasi ivi aroba ivi sisiyei. Sago na ivonesi da Yesu na God Natuna makamakii nonowina ma tuna ina Mamai ivotekateka bubuni da vokwarakwara kamonai imirikikina. Ma Yesu na God Natuna vaghata kubiine da Moses ma peroperoveta katakatamanisi ma aneya, peyarisi ighekuyowesi. Kana viruwa na ivonesi da God ivonakiiyaragha da Yesu na suwara kapuna badana ghamana makamakii nonowina ma suwara kapukapuna wawayisi katakatamanisi na peyarisi ighekuyowesi. Ma kana viaroba na ivonesi da Yesu tepanai na vitumaghana wawayisi berabero, yabumana ma rabobo ina kiibutawei. Ivonesi da Jiu damsı i kiki ma i suwara kapuna berasi na ke yawasa vaghata ita veresi. Berasi ivi matakira da bera vaghata

na karakava, Yesu ivokiibuwei iyamna tuna na suwara kapuna badana ghamana ma tuna kava yawasa makamakii nonowina everevereta.

Sapta 11 kamoni Jiu damsi i kaekiki mau varatetesi ivi sisiyesi, ti na God kurina ivi patutu ma ivi tumaghana kirakai. Ma weni girumina kamoni ivi nowi da Jiu damsi i kaekiki mau i matakira ita kivini. Ma sapta 12 kamoni ivi nowi kirakai da maranai vitupaketowana ma vokwarakwara damina ina viiya na i vitumaghana tepanai ita miirikikina da ku damona. Ma nani kamoni matasi na Yesu kava kurina ita kita. Ma giruma turinai ivonavinotisi da ikikava ita makai ma ita kitaruvisi.

Nota weni nakanani irereghi.

Sapta 1:1-3 Giruma ivotawei - Keriso na God ivi debei.

Sapta 1:4 da ku 2:18 Keriso na aneya ighekuyowesi.

Sapta 3:1 da ku 4:13 Keriso na Moses da Josuwa ighekuyowesi.

Sapta 4:14 da ku 7:28 Keriso na suwara kapuna badana ghama kirakiina ma suwara kapuna babadisi ighekuyowesi.

Sapta 8:1 da ku 9:22 Keriso ina vivaghina makamakiina na vivaghina kudubisi ighekuyowesi.

Sapta 9:23 da ku 10:39 Keriso ivere meyei da ivi suwara na iyamna irakata kirakai.

Sapta 11:1 da ku 12:29 Vitumaghana na bera ghamana.

Sapta 13:1-19 Ikikava taberai da God ini nuwabiibiyeta.

Sapta 13:20-21 Nipowana.
 Sapta 13:22-25 Giruma igudui.

Yesu Keriso na God Natuna.

¹ Mara katamaninai God ina keta ipeyari bogii ma bogiyyai da ivivi sisiya peroperoveta kurisi. Ma bade ti ivivi damadamanani ita kaekiki mau kurisi. ² Ma karako weni marasiyai God ivi sisiya na Natuna Yesu sisiyisi ivi damani kurita. Dobu karenai Natuna tepanai bera kudubina iyamoni, ma bade ivinei da kudubina ini rapenei ma ini badei. ³ Yesu gweyurina na God kana kadara evon-avonapotei, ma ivi ruwa na sago. Ma Yesu vonna ivi rewapana kirakai da gamona etereterei na bera kudubina emakamakai, ke ita wapawapa. Ma wawaya i berabero kudubina ikowatawei ikovi, ma muriyai ighae da ina Mamai rewapana kirakina na katagheyana imakai.

God Natuna ighe kirakai, ke aneya nakanani.

⁴ God Natuna ighe kirakai da aneya kudubisi ighekuyowesi. Ma bade kana vava na God iverei ma nani vavana na irakata kirakai, ke aneya kii vava nakanani. ⁵ Ikikava God, Yesu ivi sisiyei na ke meyani ina aneya sago kurina nakanani iti sisiya. Ivona bo,
 “Karakava Tuna ini mamiyeku,
 ma taku ani natunei.”
 ma muriyai ivona bo,
 “Tam na natuku,
 karako na taku am Mamai.”*

* 1:5: Psa 2:7; 2Sam 7:14; 1Chr 17:13

6 Ma God, Natuna sago kava ivokiibuwei ku dobu na ivona bo,

“Aneya kudubisi God Natuna ina vokavakavari.”*

7 Ma aneya ivi sisiyesi na ivona bo,

“Ina aneya iberisi da ti na bigabiga kava.

Ti na ke sago avai, nakanani ma yanunu bo keyama yebayebarina.”*

8 Ma God Natuna ke nakanani, kurina ivona bo,

“Tam na God, ma am vikiivavona ina makii nonowa!

Am vibadana na maninina kavakava.

9 Bera maninisi nuwanuwam eviiviiya, da berabero na ke am kayowana tovona.

Tuna kubiine Taku am God avinem ma nuwabiibai oirina ku gayamim atepoi na avi matakira da turaturam kamosiyai na kughe kirakai.”*

10 Ma bade God, Natuna kurina ivona bo,

“O Bada, mara karenai na Tam dobu kuyamoni, Tam imamuwai kunuma kuyamoni.

11 Tam na ke kuna wapa, makamakii nonowim.

Ma dobu da kunuma karakava ina wapa, ina sirusiru da nakanani ma gara,

12 Kuna vopetami da nakanani ma tarasovo, nakanani ma mowamowasi kuna votawei ma gara vuna kuna kotei.

Ma Tam na ke nakanani, am yawasa damona kegha. Makamakii nonowim.”*

* 1:6: Deut 32:43 * 1:7: Psa 104:4 * 1:9: Psa 45:6-7 * 1:12: Psa 102:25-27

13 Ma bade ikikava God, Yesu kurina ivi sisiya na ke meyani ina aneya sago kurina nakanani iti sisiya. Yesu kurina ivona bo,
 “Katagheyakuwai kemakai
 da kam ghavighaviya kudubina
 ku kae gaburim ana teresi.”*

14 Ma vaghina, takovi da aneya na ke Yesu nakanani. Ti na kanukanuma, God ina biga-biga kava. Ivonataweyana da iyavo kava yawasa makamakii nonowina ina viiya na ini vitesi.

2

Vara biibiina tavotekatekei.

1 Tuna kubiine vara biibiina taviyanei na tanota kamowi ma tavokikini da ke tasiwana.
 2 Rorova mara katamanina na vonaviyoyovana aneya ivi damani ita kaekiki mau kurisi, tuna na sisiya bagibagisi. Ma iyavo kava sisiyisi ivi yanei ma ke ita vovotekatekei ma ikiigiyei na kovogha berona ina panani. 3 Ma tota na vara biibiina tabarei na ikikava kovogha taveruvuvurei? Ke kovokovoghina. Bada Yesu tuna mani ivi yonayonei da ini yawasita, tuna na bera ghamana. Ma bera aroba ivi mamatara kurita da varana biibiina na vonavaghata. Sago na iyavo kava ti mani ivi yanei na ivi mamatarei kurita. 4 Ma bade God ivi mamatarei, iyamna ina rewapanai bera notakavakavasi ma matakira ghamaghamasi itupuwa. Ma kana viaroba na Kanuma Vovokaravina ina puyo ivi mamatarei kurita, puyosi na God ina kayowanai wawaya sago sago duma kurisi ivorereghi.

* 1:13: Psa 110:1

Yesu ivi wawayota ma muriyai ighe kirakai.

⁵ Dobu vuna karakava ina nekiibau na tisiyei, dobuna na ke aneya ini badei. ⁶ Giruma katamana kamonai wawayo igiruma bo,

“O God, wawayota na ke avai ma kegha da kenotanotai,

wawayo natusi na avi kubiine kinuwapoyei?

⁷ Kutereoruwei da mara tupona kava aneya gaburisiyai imakai.

Muriyai kuterepai da kadara ma vigheghena kuverei.

⁸ Ma rewapana gwabimuwai iviia da bera kudubina ini badei.”*

Weni sisiyina kamonai God ivona da wawayo bera kudubina iti badei. Ivonakiyaragha da bera kudubina iti badei, ma kegha da wekarakava takitaitai da ke ita vivibada. ⁹ Ma namada takitaitai da Yesu itereoruwei da mara tupona kava aneya gaburisiyai imakai. Kubiita ivokwarakwara ma irabobo, tuna kubiine karako takitaitai da kadara ma vigheghena God gwabinai iviia.

God ina agabiibai irakata da Yesu ivonatawei da wawayo kudubisi dobuwai kubiisi ita rabobo.

¹⁰ Bera kudubina iyamoni da kudubina rapenai.

Ma ina kayowana da natunatuna peyarina kana kadara ku kamona ina rui. Tuna kubiine bera maninina iberai maranai Yesu inuwatawei da ivokwarakwara, ma nani vokwarakwarana kamona ivovunaghi da God natunatuna iti nowesi da yawasa makamakii nonowina ita panani.

¹¹ Ma tuna wawayo i berabero ekowakowatawei ma imaninisi. Tuna ma iyavo

* **2:8:** Psa 8:4-6

kava namada ikowatawesi, i Mamai na sago. Tuna kubiine Yesu ke ita vivinimayesi ma debiiyai evonavona da ti na ina rakaraka. ¹² Takovi da evonavona da tota na varevaresina ma novunovuna, iyamna God kurina ivona bo, “Varevaresiku ma novunovuku ana vonesi da kam vava irakata.

Ma am wawaya kamosiyai ani gheghenim.”*

¹³ Ma bade ivona meyei,

“Aku vitumaghana God kurina atereterei.”

Ma sisiya ikiitana meyei, ivona bo,

“God, taku ma natunatum kuvereku na peyarikai weni.”*

¹⁴ Ma God natunatuna itupuwa da ere viyosi ma tarasi. Tuna kubiine Yesu bade itupuwa da ti nakanani, ivi wawayota da ina rabobowai na rabobo badana ita gwaramutui, tuna wawayina na Devil. ¹⁵ Nakanani iberai da iyavo kava rabobo yabumanina ikutatanisi na irupamatawesi. ¹⁶ Vona bubuna da Yesu weni berasi iberai na ke aneya kubiisi ma vitumaghana damta kubiita, tota Abraham tupurereghina ivi viteta.*

¹⁷ Tuna kubiine ivi wawayota da tuna na varevaresina ma novunovuna nakanani. Ma biga iviyya da tuna God ina suwara kapuna badana. Ma bigana kamonai ivi patutu kirakai ma wawaya ivi kamyuyuwa kirakiiyesi da kubiisi ivi suwara da God ina nuwapughu ita vovinubai da i berabero ita notatawei. ¹⁸ Ma tuna mani ruyagha ma vokwarakwara damina iviyya, tuna kubiine kovokovoghina da iyavo kava ruyagha epanapanani na ini vitesi.

* **2:12:** Psa 22:22 * **2:13:** Isa 8:17-18 * **2:16:** Isa 41:8-9

3

Yesu, Moses ighekuyowei.

¹ Varevaresiku vovokaravimi, tami ma tokai God ikwatuta da ku kunuma taghae. Debiiyai tavi mamatara da Yesu na God ina yonayona ma ita suwara kapuna badana na ami nota tuna kurina koterei. ² God, Yesu ivinei da ina biga ita berai ma vaghina peyarina ibera bubuni. Maghimaghighighina Moses nakanani, ina biga ibera bubuni da God ina wawaya ikoyaghisi. ³ Tomowa numa kimatanina ita vowai na kana vigheghena ita rakata, ke nani numana nakanani. Maghimaghighighina, Yesu tuna vigheghena ghamana kata verei, ke Moses nakanani. ⁴ Numa peyarina na wawaya evowavowa, ma kegha da God bera yavu kudu-bina iyamoni. ⁵ Moses na God ina bigabiga, ma ina biga ibera bubuni da God ina wawaya ikoyaghisi. Ma aviyavisina Moses iberaberai na ivivi matakira da God ina bera vaghata karakava ini debei. ⁶ Ma Keriso* na God Natuna, ma ina biga eberabera bubuni da God ina wawaya ekoyakoyaghisi. Ma tota iyavo kava titepatora ma nota rewapanai tatumatuma na God ina wawaya kamosiyai tamakamakai.

God ina wawaya ini yakam.

⁷ Tuna kubiine na Kanuma Vovokaravina evonavona bo,
 “Karako God gamona koni yanei,

* **3:6:** Keriso: Grik damsi gamosi evonavona bo ‘Keriso’ ma Hibru damsi gamosi evonavona bo ‘Mesaya.’ Ivi ruwa iyamna ‘God ina Vivinevine Wawayina.’

⁸ na ke koni tinakurukuru ami kaekiki mau nakanani.

Ti na nani maranai warereyai God ivi kawakiikiyei ma ivorubui.”

⁹ God ivona bo,

“Madegha ivi 40 kamoni,

bera ghamaghamasi aberabera na matasiyai ikitakitai,

ma kegha da nani dobunai ivorubuku.

¹⁰ Tuna kubiine na kurisi nuwanuwaku ipughu da avona bo,

‘Ti damsi nuwanuwasi kamoni na ibarakamtaweku da taku ivonavonavikoniyeku.’

¹¹ Nuwanuwaku ipughu kubiine na vonaki-iyapa bagibagina aterei da avona bo,

‘Viyakam gawarina ata veresi ma kegha, nani ku dobuna kaesi ke ina tere tovon.’ ”*

¹² Keresiyana turaturaku, kokitaruvimi da ke sago iyai nuwanuwana kamoni berabero emakamakai ma vitumaghana kegha da God yawayawana ina miirikupukuputei. ¹³ Ma mara nonowa kamomiyai kovi kiipepavivirana da ami nota ini rewapana ma berabero ke ini bademi da tinimi ina kurukuru. Marana na weni, ‘Karako,’ wekarakava taraboga patana da emakamakai da nakanani taberai. ¹⁴ Karenai ikikava tavi tumaghana na nani vitumaghanina tavokikini da ku damona, tota Keriso yavata tisagota.

¹⁵ Ma giruma katamana evonavona bo, “Karako God gamona koni yanei, na ke koni tinakurukuru ami kaekiki mau nakanani.

* **3:11:** Psa 95:7-11

Ti na God ivi kawakiikiyei.”*

16 Meni damsi na God gamona ivi yanei ma kegha da ivi kawakiikiyei? Ti na iyavo kava Moses irutini da Egypt ikiibutawei. 17 Ma meni damsi madegha 40 kamoni God inuwanuwapughu wesi? Ti na iyavo kava berabero iberai, tuna kubiine warereyai iririgha da irukwamakai. 18 God ina vonakiiyapa bagibagina iterei da ivona bo, “Viyakam gawarina ata veresi ma kegha, nani ku dobuna kaesi ke ina tere tovonu.” Tuna na meni damsi kii sisiya? Iyavo kava God ivivi kawakiikiyei na kii sisiya. 19 Ma vaghina, takovi da ti na ke kovokovoghina da viyakam ku dobuna ita rui, iyamna ke iti tumaghana.

4

1 God ina vonakiiyapa bagibagina iterei da viyakam ita vereta na nani vonakiiyapina patana da emakamakai. Tuna kubiine tayabumana kirakai ma takitaruvita da ke sago iyai kamotiyai ina bara da nani viyakamna ke ina viiya. 2 Ita kaekiki mau vara biibiina ivi yanei na tota bade nakanani, tavi yanei. Ma ti damsi ke sago avi biibiina ita panani, iyamna ivi yanei ma nani sisiyina ke iti tumaghane. 3 Ma iyavo kava ke ita vivitumaghana na kubiisi God ivona bo, “Nuwanuwaku ipughu kubiine avonakiiyaragha bo, ‘Viyakam ata veresi ma kegha, nani ku viyakamna ke ina ru tovonu!’ ”*

* 3:15: Psa 95:7-8 * 4:3: Psa 95:11

Ma iyavo kava titumaghana na viyakam taviiya, iyamna maranai dobu iyamoyamoni na namada ivovunagha ikovi da viyakam ita vereta.* ⁴ Giruma katamana kamonai, mara kana vimiikovimasago na kana sisiya weni nakanani iterei, “God ina biga kudubina ivi koviya, ma mara kana vimiikovimasago na ivi yakam.”* ⁵ Ma giruma sago ivona bo, “Nani ku viyakamna ke ina ru tovona!”* ⁶ Iyavo kava rorova mara katamanina vara biibiina ivi yanei na viyakam ke ita viiya, iyamna God ivi kawakiikiyi. Ma viyakam na patana da vovotawena da wawaya ina rui. ⁷ Tuna kubiine God, mara sago itere meyei da wawaya nake ina rui, tuna marana na Karako. Nani wawayisi kawakiikiisi murisiyai madegha ma madegha ikovi na God ivi sisiya David kurina da igruma. Sisiyina namada tavi sisiyei na weni, “Karako God gamona koni yanei,

na ke koni tinakurukuru.”*

⁸ Josuwa Israel damsi iti nowesi da iti yakam na kegha, ibera kawai. Tuna kubiine nani murinai God viyakam marana vuna ivi sisiyei.* ⁹ Tuna ivi debei da ina wawaya kubiisi i taraboga patana da emakamakai da viyakam God gwabinai ina viiya. ¹⁰ Ikikava God biga ivoterei ma ivi yakam, nakanani meni wawayina God ini tumaghane ma

* **4:3:** Weni viyakamna na ke kunumai kava, dobuwai yavata. Ita yawasa kamonai ita berabero vitana iviitawei da nuwanuba tapanani. Ma ivotaweta da ke tipaparana da tota mani ita rewapanai yawasa makamakii nonowina tapanani. Ma bade itaraparana da Seitan ke kovokovoghina da ina vowita. * **4:4:** Gen 2:2 * **4:5:** Psa 95:11 * **4:7:** Psa 95:7-8 * **4:8:** Deut 31:7; Josh 22:4

viyakam gwabinai ina viiya na ini vitesi da biga ina voterei ma ini yakam bubuna.* ¹¹ Israel damsi warereyai God ivi kawakiikiyei da viyakam ke ita viiya. Ma tota na nani berana ke taberai, titumaghana ma nuwanuwata kudubina ina sabibira da nani viyakamna ku kamona tarui.

¹² God vonana na ere rewapanina ma yawayawana. Tuna nakanani ma naipi gangam kirakiina da aviyavisina gavugavuna nuwanuwata ma ita nota kamona etupatupasepini ma idebei da tota na ikikava.

¹³ God matanai na ke kovokovoghina da aviyavisina tateregavui, tuna kurina bera kudubina debiiyai ekenakena. Ma ita bera kubiine ini tupavireta da avi kubiine nakanani taberai.

Yesu na ita suwara kapuna badana ghamana.

¹⁴ Ita suwara kapuna badana ghamana na God Natuna Yesu, ma ighae ku kunuma da God katagheyana emakamakai. Tuna kubiine vitumaghana tavokikini, iyamna namada tavonakiiyaragha da Yesu titumaghane. ¹⁵ Ma ita vopeku maranai na ita suwara kapuna badana ikamyuyuwaviiyyeta, iyamna ikikava ruyagha bogii ma bogiiyai tapanapanani nakanani ipanani, ma kegha da tuna na ke meyani berabero sago ita bera tovon. ¹⁶ Tuna kubiine titepatora ma tanae God ina ku vibadana gawarina da maranai nuwapoya tapanapanani na ini kamyuyuweta ma ina agabiibai taviya da ini viteta.

* **4:10:** Gen 2:2

5

¹ Moses ina vonaviyoyovana kamoni igiruma da suwara kapukapuna babada kamosiyai na wawaya sago ghamanakina ina vinei da i tetete wawayina. Ina biga da wawaya ma God basusiyai imiimiiri ma i berabero kubiine na puyo gwabisiyai iviiviiya ma God kurina isuwasuwara ma ikapukapuna. ² Tuna na wawaya ma mitamitana, tuna kubiine wawaya egegegenuwisi maranai evovoneghanegha ma esiwasiwana. ³ Tuna kubiine suwara ina kapuni da tuna mani ina berabero kubiine ma bade wawaya i berabero kubiine.* ⁴ Ma ke sago wawaya tuna mani kana vigheghena kubiine ina vine meyei da suwara kapuna badana ghamana bigana ina berai. God ina kina kava wawaya ina kwatui, ikikava Eron ikwatui nakanani.*

⁵ Maghimaghighina, Keriso ke tuna mani ita vine meyei da kana vigheghena kubiine iti suwara kapuna badana ghamana. Kegha, God ivinei ma ivonei bo,

“Tam na natuku,

karako na taku am Mamai.”*

⁶ Ma bade giruma katamana kamoni na ivonei bo,

“Tam suwara kapuna badana makamakii nonowim,

Melkisedeki nakanani.”*

⁷ Yesu dobuwai imakamakai ma iniponipowana na gamona ghamana ma ikiikiirara, ere

* **5:3:** Lev 9:7 * **5:4:** Exod 28:1 * **5:5:** Psa 2:7 * **5:6:** Melkisedeki da Abraham i varagutugutu na Gen 14:17-20.

matadogana ivivi nowi God kurina iyamna tuna kovokovoghina da rabobowai iti yawai. Yesu ivokuwaya ma ivi patutu kirakai, tuna kubiine na ina tou God ivi yanei.* ⁸ Tuna na God Natuna ma kegha da ina vokwarakwara kamonai na damina iviyya da God ikikava ita votekatekei. ⁹ God ina kayowana ivotekateka yavui da karako iyavo kava Yesu evovotekatekei na yawasa makamakii nonowina gwabinai ina viiya. ¹⁰ Ma bade God ivinei da ivi suwara kapuna badana ghamana, Melkisedeki nakanani.

Kokitaruvimi da ami vitumaghana ke kona voterei.

¹¹ Weni sisiyisi na kati sisiya kiimatani, ma kegha da ibagibagi da kata tere bubuni da akovina kota viiya, iyamna sisiya koiyanei na koiyanatawei. ¹² Tami namadani kava kovi Keresiyana ma kota kiibau da kota vivibeyebeyena ma kegha, ami kayowana da nota tekatekasi God vonana kamonai wawaya iti beyebeye meyemi. Vavai bagibagina kota kanikani na tami karakava da kosususu.* ¹³ Meni wawayina susu kava eberaberai na tuna gegeyina, ke itakova bubuni da berona bo biibiina na avai. ¹⁴ Ma vavai bagibagina na wawaya magurisi kubiisi, iyamna ti na manamina iravisi, damina eviiviiya da mikeme na berona ma mikeme na biibiina.

6

¹ Tuna kubiine, akova karena Keresiyana

* **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 * **5:12:** 1Kor 3:2

yawasina kamona na ke tuna kava mara nonowa tibeyebeyena meyei. Ku maghinota tanae da nuwamagurita ina terei. Vibeyebeyena karena na weni. Ikikava ita berabero kati nuwapoyei da kata voterei, ma ikikava ita vitumaghana God kurina kata terei. ² Ma bade ikikava kata babataito, ma ikikava imata wawaya ku tepasi taterei, ma ikikava raborabobosi ina vomii, ma ikikava God ini tupavireta da kovogha makamakii nonowina ina vereta. Weni berasi namada takovi. ³ Ma God ini vaghinei na ku maghinota kava tanae da akova vuna tapanani.

⁴ Ma iyavo kava Keriso ivi tumaghanei ma muriyai God itakuputei na ke kovokovoghina da tarutinisi da ina vovira God kurina. Ti na rorova God ina yasegana ma ina puyo biibiina ipanani, ma Kanuma Vovokaravina itowatepanisi, ⁵ God vonana ina biibiina iakovi, ma God ina vikiivavona ina rewapana damina gisina iviia, tuna vikiivavona na karakava ina nekiibau. ⁶ Peyarina namada damina iviia ma muriyai vitumaghana ivoterei da ke kovokovoghina tarutinisi da ina vovira God kurina. Kegha, i taraboga ivi wapai ikovi, iyamna iberai da nakanani ma God Natuna ku korosi ita tututu meyei ma debiiyai kana vava ita viviberoi.

⁷ Weni berasi ku miiba taterei. Tano biibiina na garewa ekatukatuni da okowina iumu-mai da pei egogogo bubuna ma iyamna ghamana etereterei vao badana kubiine. Ma God nani tanona ini biibiini. ⁸ Ma tano berona na inamona ma iyiyo ina gogo da iyamna kegha. Ma God tuna tanona inimagi ma ina kapuni ina karai.*

* **6:8:** Gen 3:17-18

⁹ Turaturakai, tami nuwanuwakai, weni sisiy-isi bagibagisi katereterei kurimi, ma kegha da kaitumaghanemi da tami ke nakanani. Kakova bubuni da tami nani tanona biibiina nakanani da yawasa makamakii nonowina ina vibiibiina kudubina kona viiya. ¹⁰ God na wawaya maninina, tuna kubiine nuwanuwana ke ina wapa da ina biga koberabera ma ami nuwaviina kurina irakata da ina wawaya kovi vitesi ma karakava da koivitesi. ¹¹ Akii kayowana ghamana da tami sago sago duma ikikava koberabera bubuni na nakanani nuwanuwami kudubina ina sabibira da ku damona kona berai. Nani berasi kona vokikini na ami nota ini rewapana da aviyavisina kotumatumei na ina tupuwa. ¹² Ke akii kayowana da kona patokai. Ma iyavo kava itumaghana ma ere nuwanubasi ikoyakoyagha da God ina vonakiiyapa bagibagina ikikava itereterei na nakanani ina veresi na ti damsi kovi bonebonesi.

God ina vonakiiyapa bagibagina.

¹³ God ina vonakiiyapa bagibagina Abraham kurina iterei na ivi debei da ina sisiya na rewapanina, vonavaghata da berasi ina berai. God tepanai na ke sago iyai da tuna ita notatepani, tuna kubiine na God tuna mani avanai iutukikita da nani vonakiiyapina iberai. ¹⁴ Ivona bo, “Sisiya kiimatana avereverem da vibiibiina ghamana ana verem ma ana berai da tupurereghim dobu ini yoghoyoghoi.”*
¹⁵ Tuna kubiine, Abraham ere nuwanubana ikoyakoyagha kirakai ma ikikava God vonakiiyapa bagibagina iterei kurina na nakanani itupuwa.
¹⁶ Wawaya vonakiiyapa bagibagina ina berai na ku

* **6:14:** Gen 22:16-17

tepana wawaya ghamana avanai initukikita da nani vonakiiyapina kana vitakutakurana kudu-bina ina yovuyaraghi. ¹⁷ Ma God ina kayowana da wawaya iti beyesi da tuna ke meyani ina nota ina virai. Tuna kubiine iyavo kava kurisi ina vonakiiyapa bagibagina iterei na ku tepana tuna mani avanai iutukikita, ivi matakira da vonav-aghata isisiyei. ¹⁸ Weni sisiyisi ruwa, ti na ina vonakiiyapa bagibagina ma ina utukikita na ivi rewapana kirakai. Tuna kubiine takovi da ke kovokovoghina da ina nota ina virai, iyamna ke meyani da ini bero. Ma tota iyavo kava God kurina taverau da rogunai tamakamakai na ita nota ini rewapana, iyamna ina vonakiiyapa kurita tavokikini na tuna ina kiipepita. ¹⁹ Ita yawasa kamonai nani vonakiiyapina titumaghane i da tuna kanumita kana sopa. Nani sopana ina rewapana evovotana bubunita. Ita vitumaghana ini noweta ma taparoro numana kunumai kana kipapara ikiitatei da tarui ku gawara vovokaravina vaghata.* ²⁰ Ma kubiita Yesu namada maghinotai irui da ivi suwara kapuna badana ghamana makamaki nonowina, Melkisedeki nakanani.*

7

Suwara kapuna badana kana vava Melkisedeki.

¹ Weni tomowina Melkisedeki, tuna Seilam kwanatuna kana kiivavo, ma God kiidamo makamakiina ina suwara kapuna badana. Ma ketiyai Abraham iverupotei ma ivi biibiini, iyamna Abraham ivivi ghaviya da kiikiivavo ruwamaruwa

* **6:19:** Lev 16:2 * **6:20:** Psa 110:4

ma i seri damsi yavata iravisi, ivi tuwanonowisi.*

² Ma Abraham kana ghavighaviya gwabisiyai aviyavisina inebonebosi na ivi ribaruwa da reregha imaruwa ma reregha sago na Melkisedeki iverei. Ma bade Melkisedeki kana vava iyamna sago na 'Kiivavo Maninina.' Ma tuna Seilam* kwanatuna kana kiivavo, tuna kubiine kana vava iyamna sago na 'Kiivavo Nuwanuba.'³ Ina mamai ma ina maduwa bo ina rakaraka ke sago katakova tovonisi. Ma ina tupuwa da ina rabobo marana ke sago katakova tovonni. Tuna nakanani ma God Natuna, tuna suwara kapuna badana makamakii nonowina.†

⁴ Kokitai, Melkisedeki tuna wawaya ghamana sago. Ma Abraham na ita kaekiki avatetena, ma kegha da aviyavisina kana ghavighaviya gwabisiyai inebonebosi na Melkisedeki kana reregha iverei, ivi matakira da ighe kirakai. ⁵ Ma Livai tupurereghina na suwara kapuna babadisi, ma Moses ina vonaviyoyovana evonavona da Israel damsi i mura ini ribaruwa da reregha imaruwa. Ma reregha sago na suwara kapuna babadisi kii reregha ina viiya, ti na Livai kana dam kamoni. Israel damsi kudubisi na Abraham tupurereghina ma kegha da Livai kana dam kava na turaturasi gwabisiyai kii reregha eviiviiya.*⁶ Ma Melkisedeki tuna na ke Livai tupurereghina,

* **7:1:** Gen 14:17-20 * **7:2:** Seilam iyamna 'nuwanuba.'

† **7:3:** Giruma katamana kamoni ke sago akova ita vereta da Melkisedeki tuna ikikava. Tuna itupuwa ma irabobo ma kegha da ina karena ma ina damona akovina kegha. Tuna ivi matakira da mara sago suwara kapuna badana sago ina nekiibau, tuna na Bada Yesu Keriso, God Natuna. * **7:5:** Num 18:21

ma kegha da kana reregha Abraham gwabinai iviyya. Ma ku tepana Melkisedeki ivomiiri da Abraham ivi biibiini, namanaki da Abraham namada God ina vonakiiyapa bagibagina kamoni imakamakai. ⁷ Wawaya kudubita takovi da meni wawayina ina vomiiiri da kwina ina vivibiibiini na tuna wawayina ighe kirakai, ke kwina nakanani. ⁸ Suwara kapuna babadisi na mara nonowa kii reregha eviiviiya ma peyarisi na karakava ina rabobo. Ma Melkisedeki tuna bade kana reregha iviyya ma giruma katamana evonavoneta da tuna na yawayawana. ⁹ Livai tupurereghina, ti na mara nonowa kii reregha na wawaya gwabisiyai eviiviiya ma kegha da ruvaruvana tavona da ti damsi na Melkisedeki kana reregha iverei, iyamna Livai ina nosi Abraham tuna iverena Melkisedeki kurina. ¹⁰ Karakava da Livai ita tupuwa, tuna na moro kava ina nosi Abraham tupuwina kamoni emakamakai. Ma Melkisedeki reregha Abraham gwabinai iviyya na ke Abraham kava ma Livai tupurereghina yavata ikiikokonisi.

¹¹ Ma Livai damsi i biga ibera kawai. Ti na Moses ina vonaviyoyovana kunukununa, iyamna ti na suwara kapuna babadisi ma i biga da wawaya ita terevimaninisi da notataweyana God gwabinai ita viyya ma ke kovokovoghina. Tuna kubiine na murisiyai suwara kapuna badana sago Melkisedeki nakanani ivokiibuwei ma tuna na ke Eron da Livai kii dam kamoni ita kiibau, tuna na Juda kii dam kamoni ikiibau. ¹² Maranai Moses ina vonaviyoyovana iverei da dam bogiiyai kamosiyai wawaya ivinei da ini suwara kapuna

badana na vonaviyoyovanina irikai ikovi da vonaviyoyovana vuna ita berai. ¹³ Ma nani wawayina tisisiyei na Yesu, tuna kana dam bogiiyai. Mara katamaninai nani damna ke meyani da God ina suwara kemana tepanai suwara ita kapuna. ¹⁴ Peyarita takovi da ita Bada na Juda tupurereghina. Ma Moses suwara kapuna babadisi ivi sisiyesi na ke meyani ita vonei da wawaya Juda kana dam kamonaɪ ita vinei da suwara ita kapuni.

Suwara kapuna badana sago, Melkisedeki nakanani.

¹⁵ Aviyavisina aisisiyei na wekarakava kona kitai da yaghara kiikiina. Suwara kapuna badana sago inekiibau, tuna na Melkisedeki nakanani. ¹⁶ Moses ina vonaviyoyovana evonavona da Livai kana dam kamosiyai kava suwara kapuna babadisi ita vinesi, ma ita Bada Yesu ke nakanani ita vinei. Ina yawasa na makamakii nonowina ma ina rewapana irakata da ke ruvaruvana wawaya ina kiiviberoi. Tuna kubiine ivi suwara kapuna badana. ¹⁷ Giruma katamana kamonaɪ na God Yesu kurina evonavona bo, “Tam suwara kapuna badana makamakii nonowim, Melkisedeki nakanani.”* ¹⁸ Nani sisiyina iterei na Moses ina vonaviyoyovana ivoviviri, iyamna imitamita kirakai. Ke kovokovoghina da wawaya iti vitesi, ¹⁹ iyamna ke ruvaruvana da wawaya iti manini kamowisi. Ma karako na God keta kiimatana ivokiibuwei ma tuna ina berita da ita nota ini rewapana ma nani ketana takivini da taneriya kurina.

* **7:17:** Psa 110:4

²⁰ God tuna mani avanai iutukikita ma vonakiiyapa bagibagina iterei da Yesu tuna iti suwara kapuna badana makamakii nonowina, ma weni vonakiiyapina na ke meni suwara kapuna badana sago kubiine ita berai. ²¹ Yesu ina kina kava kurina ivona bo,

“Bada iutukikita ma ina ivonakiiyapa bagibagina iterei

na ke meyani ina nota ina virai.

Ivona bo, ‘Tam suwara kapuna badana makamakii nonowim.’ ” *

²² God tuna mani avanai iutukikita ma ina vivaghina makamakiina vuna iberai. Ma nani vivaghinina kana matakira na Yesu. Tuna kubiine takovi da ina vivaghina makamakiina vuna na ibiibii kirakai da suwara kapuna ketana katamanina ighekuyowei.

²³ Ma Moses ina vonaviyoyovana katamanina kana suwara kapuna babadisi na irukwamakai, ma ke kovokovoghina da i biga nakeda ita berai ita nae. ²⁴ Yesu na suwara kapuna badana ma ina yawasa na makamakii nonowina. Tuna kubiine na ke kovokovoghina da ina biga ina voterei bo wawaya sago kurina ini damani. ²⁵ Tuna kubiine, iyavo kava Yesu ina keta ina kivini da God kurina ina neriya na Yesu kovokovoghina da ini yawasa tuwanonowisi. Yesu na makamakii nonowina da tuna mara nonowa ini nowi God kurina vitumaghana damsi kubiisi.

²⁶ Suwara kapuna badana nakanani takayokayowei, iyamna tuna na vovokaravina ma ke sago aviyavisina ita bera berai. Tuna ina yawasa na

* **7:21:** Psa 110:4

miirara kiikiina. Ma God ivoviviri da berabero wawayisi kii boga. Ma bade ivokavari da ku kunuma vovona. ²⁷ Tuna na ke suwara kapuna babadisi viya nakanani, ti na suwara ina kapuna ini marapatei. Kunona ti mani i berabero kubiine ma muriyai wawaya i berabero kubiine eka-pukapuna. Yesu na mara sago kava ivi suwara da bera kudubina ivi tuwanonowi, maranai tuna mani ivere meyei.* ²⁸ Moses ina vonaviyoyovana kamoni wawaya ivinevinesi da iti suwara kapuna babada, ma kegha da ti na wawayota, mitamitasi. Moses ina vonaviyoyovana ivi nao, ma kegha da muriyai God tuna mani avanai iutukikita ma ina vonakiiyapa bagibagina iterei da Natuna ivi suwara kapuna badana makamakii nonowina. Ma Natuna ivi rewapana kirakai da suwara kapuna bigana eberabera bubuni da maninina kavakava.

8

Yesu na ita suwara kapuna badana ghamana.

¹ Sisiya aberabera i na iyamna vaghata na weni. Tota ita suwara kapuna badana ghamana na kunumai, God ghamanakina kadakadarina katagheyani emakamakai.* ² Ma tuna yobe vovokaravina kamoni God ina biga eberabera. Ma nani yobena na vokavara kana gawara vaghata. Ke wawayota ita vowai ma Bada tuna mani ivowai.

³ Suwara kapuna babadisi evinevinesi na i biga da God kurina ina puyo ma suwara ina kapuna. Tuna kubiine na ita suwara kapuna badana ghamana Yesu na bade nakanani, ina biga

* **7:27:** Lev 9:7 * **8:1:** Psa 110:1

da God kurina isuwara. ⁴ Mikeda dobuwai ita makamakai na ke kovokovoghina da suwara kapuna bigana ita berai, iyamna namada suwara kapuna babadisi imakamakai da Moses ina vonaviyoyovana ikikava evonavona na nakanani esuwasuwara. ⁵ Bera vaghata na kunumai. Ma dobuwai suwara kapuna babadisi biga eberaberai na imatakira da aviyavisina kunumai emakamakai, tuna ibonebonei. Berana sago Moses iberai. Maranai yobe vovokaravina ita vowai na God ivonei bo, “Kebera bubuni da aviyavisina koya tepanai avi beyem kukitai na tuna kava kevi gubegubei.”* ⁶ Ma karako na God namada Yesu ivinei da suwara kapuna bigana ita berai. Nani bigana kamonai vivaghina makamakiina vuna ekivikivini da iyamna irakata kirakai, ke me suwara kapuna babadisi viya nakanani. Ti na vivaghina katamanina ekivikivini. Ma Yesu kubiita keta ivotawei da ina Mamai kurina. Tuna ketana na ibiibii kirakai, ke me keta katamanina nakanani, iyamna ina vonakiiyapa vusi na vonakiiyapa katamanisi ighekuyowei.

⁷ Ma mikeda vivaghina katamanina na maninina kavakava na avi kubiine vivaghina viruwina ita vokiibuwei da katamanina kana gawara ita viiya? ⁸ Ma katamanina na ke ita biibii kirakai, iyamna God ina wawaya ivi kiigiiyei da iwavusi. Tuna kubiine weni nakanani ivi sisiya,
 “Bada ivona bo, ‘Mara karakava epipisi da Juda damsi

* **8:5:** Exod 25:40

ma Israel damsi yavata vivaghina makamaki-
ina vuna kana berai.*

⁹ Weni vivaghinina na bogiiyai, ke nani vi-
vaghinina i kaekiki mau yavata kabera
nakanani.

Tuna maranai arutina bubunisi da Egypt
dobuna ikiibutawei.

Nani vivaghinina yavata kabera na
ivi kiigiyei,

tuna kubiine na akitatawesi.’

¹⁰ ‘Mara epipisi da Israel damsi yavata
vivaghina makamakiina weni nakanani
kana berai,

Aku vonaviyoyovana ku gayamisi ana terei,
ma nuwanuwasiyai ana girumi.

Taku na i God,

ma ti na aku wawaya.’

¹¹ Ma ke meni wawayina ina vomiri da
kwinana bo dam turana ini beyebeyena
kurina da ina vona bo,

‘Bada kutakovi,’

Iyamna wawaya kudubisi,

Kiikayokayona da ku wawaya ghamana na
inakova yavuku.

¹² Ma i berabero ana notatawei,
nuwanuwaku ina wapa da ke meyani ana nota
meyei.”*

* **8:8:** Israel ma Juda: Kiivavo Soromon ina rabobo murinai Jiu damsi kamosiyai ivi ghaviya da iyi ini kiivavo ma ivi bogebogesi da i dobu ruwa. Sago kana vava Israel ma sago kana vava Juda. Ma patana da nakanani imakamakai maranai Jerimaya weni sisiyina igirumi. 1Kgs 11 ma 2Chr 10 kamonai kuni yavi. * **8:12:** Jer 31:31-34

¹³ God vivaghina makamakiina vuna isisiyei na imatakira da katamanina kana mara ekovikovi. Ma aviyavisina ina wadubo ma ina siru na gisina kava ina wapa.

9

Vokavakavara dobuwai ma kunumai.

¹ Karenai God, Israel damsi yavata vivaghina makamakiina iberai. Ma kamonai ere sisiyina da ikikava wawaya ita vokavakavara, ma bade ikikava dobuwai yobe vovokaravina ita vowai. ² Ma nani yobena ivowai na basunai itupayaraghi da ruwa. Ma nona tupayaraghina kamonai na rampa kana tutura kiina ivi miiriya ma parawa God kurina isuwaru na kana kweura tepanai iterei. Weni tupayaraghina na ivonavonei da Gawara Vovokaravina.* ³ Nani yobena basunai na gara itinayaraghi da murina tupayaraghina ikiikiipapari ma tuna tupayaraghina ivonavonei da Gawara Vovokaravina Vaghata.* ⁴ Ma nani tupayaraghina kamonai na suwara kana kema sago goldiyai iyamoni da tuna tepanai insens ikapukapuna God kurina. Ma bade kii ipapa da vovovid-aburana sawarina sago iyamoni ma kupuna na goldiyai ipasiviviviri. Tuna ivonavonei da vivaghina makamakiina kana Aki. Ma Aki kamonai na karisewa imakamakai, tuna goldiyai iyamoni ma sinenai na vavai kana vava mana na gisina iuwani. Ma bade Aki kamonai na vivaghina wakimisi ruwa ma tepasiyai na God ina sisiya bagibagisi imaruwa igirumi. Ma bade

* **9:2:** Exod 26:1-30, 25:31-40

* **9:3:** Exod 26:31-33

Eron ina diwona warereyai irusisi da ruguruguna iterei na tuna diwonina yavata Aki ku kamona iuwana.* ⁵ Ma Aki tepanai na aneya kadakadarisi ruwa ivi gubegubei. Ma nani aneyisi nevana da nevana mapesi itarorona da ivi tupapoteyana da Aki kana kiitana ita rogui. Ma nani kiitanina tepanai isuwasuwara da God wawaya i bera ber-oberosi ita notatawei. Ma wekarakava na ke tuna sisiyina kana mara da ani sisiya bubuni.*

⁶ Bera kudubina yobe kamoni ivi maninini ikovi ma suwara kapuna babadisi na nona tupayaraghina ikivukivui, ivivi marapatei da i biga iberaberi.* ⁷ Ma suwara kapuna badana ghamana ina kina kava murina tupayaraghina ku kamona mara sago kava ina rui madegha sago kamoni. Mara nonowa tara kava ikavakavari ma irurui da God kurina tuna mani ina berabero kubiine ma muriyai na wawaya i berabero kubiine isuwasuwara. Meni berasi wawaya iberaberi ma ke itakovi da ti na bera beroberosi, ti berasi kubiine isuwasuwara.*

⁸ Weni varagutugutusi na Kanuma Vovokaravina ibeyebeyeta da murina tupayaraghina na guduguduna. Vokavara kana keta katamanina, ina tupayaragha ma ina bera kudubina yavata patana da imakamakai na wawaya imiiripotesi, iyamna Gawara Vovokaravina Vaghata kana keta karakava da ina votawei. ⁹ Weni tuna na ibeyebeyeta, ivi matakira da aviyavisina karako maranai etuputupuwa. Evonavoneta

* **9:4:** Exod 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Num 17:8-10; Exod 25:16; Deut 10:3-5 * **9:5:** Exod 25:18-22 * **9:6:** Num 18:2-6 * **9:7:** Lev 16:2-34

da ghamoghamo suwarisi ma suwara viya God kurina ivereverena na ke ina berai da iyavo kava suwara ekavakavarapiyei na ini maninisi, iyamna patana da damisi eviiviiya da ti na berabero wawayisi. ¹⁰ Weni berasi na keta katamanina ma kam ma uma ma towatawetaweyana isisiyei. Tuna na tupuwa kana bera ma ke kovokovoghina da nuwanuwata kamonai berabero ina kowatawei. Ma berasi na nakanani ipisi da ku karako da God keta vuna ivokiibuwei.

¹¹ Ma Keriso tuna namada ivi suwara kapuna badana ghamana da vibiibiina kiikiimatanisi namada damisi taviiviiya na tuna igayamei. Ma namada yobe vovokaravina kunumai ku sinena irui ma nani yobena na kiimatanina ma biibii kirakiina, ke wawayota imasiyai ita vowai, bo ke weni dobuna sawarina. ¹² Mara sago kava Keriso irui ku yobena na Gawara Vovokaravina Vaghata ku kamona da suwara ivi kovi tuwanonowi. Ma tuna ke gote bo kau tomowina tarana ita kavari da ita suwara. Tuna mani taranai ikune da yawasa makamakii nonowina kubiita iviiya. ¹³ Vonaviyoyovana katamanina kamonai na kau yagarina ma gegeyina ikapukapugavovori da yapukarena kava. Ma bade kau tomowina ma gote tarasi iviiviiya ma wawaya puyapuyakisi ivivi rururubusi ma ivivi popopokusi. Weni nakanani iberaberai da wawaya puyapuyakisi na ivivi biibiinisi.* ¹⁴ Ma nuwanuwata titete kamowi da nani maranai na ghamoghamo tarasiyai wawaya ivivi biibiinisi. Ma karako, tota na Keriso tarana ibiibiinita na biibiina irakata

* **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19

kirakai. Ita bera beroberosi nuwanuwata kamonai na ku rabobo ivi riyeta ma kegha da Keriso tarana berabero kudubina ina kowatawei da God yawayawana kubiine tabiga. Keriso na Kanuma Makamakii Nonowina ina rewapanai ivere meyei da ivi isuwara God kurina, ma tuna na suwara kiimatanina iyamna ke sago berona gwabinai.

¹⁵ Tuna kubiine Keriso ina kina kava na God ma wawaya basusiyai ivi tetete da vivaghina makamakiina vuna itupuwa. God vonakiiyapa bagibagina iterei da iyavo kava ikwatukwatusi na vibiibiina kiikiimatanisi kubiisi ivivi yapaka na ina veresi. Keriso irabobo da iyavo kava vivaghina katamanina ina rewapana gaburinai imakamakai da berabero kovoghina ikutatanisi na irupamatawesi.

¹⁶ Wawaya gamobuderina votanina kubiine na kunona takitai da nani wawayina ina rabobo ma muriyai da aviyavisina ivivi sisiyei na takivini.

¹⁷ Ma wawayina yawayawana ina makamakai na gamobuderina tuna iyamna kegha ma ina rabobo murinai na ina rakaraka gamobuderina ikikava ivivi sisiyei na ina berai. ¹⁸ Tuna kubiine na vivaghina katamanina na tara tepanai imiimiiri, tuna ivi matakira da rabobo itupuwa.

¹⁹ Kunona Moses sisiya bagibagisi kudubina vonaviyoyovana kamonai wawaya kurisi ivi yonayonei ikovi. Ma muriyai na kau tomowina ma gote tarasi iviia ma okowa yavata ivirai ma sipu vunivunina yebayabarina iviia da hisop raghana gisina ikuvikapui. Nani raghana ku okowa ikiikiikutuvi ma vonaviyoyovana

bukana ma wawaya kudubisi ivi rururubusi.*
²⁰ Ma ivona bo, “Weni tarana ekukutanimi da vivaghina makamakiina God yavata koberaberai. Ma sisiya bagibagina iveremi da kona votani.”
²¹ Ma bade Moses berana sago iberai, ivomiiri da yobe vovokaravina ma vokavakavara sawarisi kudubina nani taranai ivi rururubu.* ²² Vona bubuna, Moses ina vonaviyoyovana evonavona da tara ina kina kava berona ina kowatawei. Ma tara ke ina sororo na notataweyana ke ina tupuwa.*

Keriso ivere meyei da ivi suwara da berabero ivi-itawei.

²³ Tuna kubiine ghamoghamo tarasi isuwasuwara da dobu yobena ma ina sawara na nakanani ivivi biibiini. Ma ti na ke bera vaghata, ma kunuma sawarisi keyakeyuna kava. Ma kunumai na yobe vovokaravina vaghata emakamakai. Ma bade suwarina ivi biibiini na kiimatanina, ke dobu suwarina nakanani. ²⁴ Suwarina na Keriso iberai. Ma ke weni dobuna kana yobe wawaya imasiyai ita yamoni na ku kamona ita rui da ita suwara, iyamna tuna yobena na ke yobena vaghata ma vibonebonena kava. Kegha, Keriso ighae ku kunuma ma irui da karako God gwabinai tota kubiita emiimiiri. ²⁵ Ma ke mara peyarisi ita rui da ita vere meyei da ita suwara ma mara sago kava. Ikikava iberai na ke weni dobuna suwara kapuna babadisi nakanani. Ti na madegha nununai ghamoghamo tarasi ekavakavari ma eruru da Gawara Vovokaravina Vaghata ku kamona

* **9:19:** Exod 24:6-8 * **9:21:** Lev 8:15 * **9:22:** Lev 17:11

da esuwasuwara. ²⁶ Mikeda Keriso ina biga nakanani na ita rabobo ma bade ita rabobome, ina vokwarakwara iti taratatanei. Ma kegha, dobu karena da ku karako na nani kamonai mara sago kava inekiibau. Ma ipisi na ivi matakira da ke mara gurina ma mara damona. Ma mara sago kava tuna mani ivere meyei da ivi suwara da berabero ina rewapana iutugavovora tuwanonowi. ²⁷ God iterei da wawaya sago sago duma mara sago kava ina rabobo ma nani murinai maghinonai ina miiri da ini tupavirei. ²⁸ Tuna kubiine na Keriso ivere meyei da ivi suwara ma irabobo da mara sago kava na wawaya peyarisi i berabero ikowatawei. Ma ina vovira na ke ita berabero kitameyena kubiine. Nani maranai na iyavo kava Keriso ikoyakoyaghi na yawasa makamakii nonowina ina veresi.*

10

Yesu Keriso mara sago kava ivere meyei da ivi suwara wawaya peyarita kubiita.

¹ Moses ina vonaviyoyovana na keta wadubona, ma nani berasi na ke bera vaghata, keyakeyuna kava. Tuna imatakira da bera kiimatanisi na muriyai epipisi. Jiu damsi na vonaviyoyovana ekivikivini da madegha nununai berasi sago imarapatei da ghamoghamo suwarisi ekapukapuna. Esuwasuwara da iti maninisi na God kurina ita nene ma ita vokavakavara, ma nani suwarisi na ke kovokovoghina. ² Mikeda iti maninisi na mara sago kava suwara ita kapuni da nuwanuwasi ita yaghari, ma damisi ita viiya da berabero gwabisiyai kegha na suwara

* **9:28:** Isa 53:12

kapunina ita voterei. Ma kegha da iyavo kava Moses ina vonaviyoyovana ekivikivini na patana da ghamoghamo esuwasuwara, iyamna eberabera kawai da i berabero ita kowatawei.

³ Tuna kubiine madegha nununai esuwasuwara da inuwaterenisi da ti na berabero wawayisi, ⁴ iyamna ghamoghamo tarasi ke kovokovoghina da wawaya i berabero ina kowatawei.

⁵ Tuna kubiine Keriso, maranai weni ku dobuna ipisi na ivona bo,

“Tam ghamoghamo suwarisi ma verena viya ke kuta kayokayowei, tuna kubiine tupuwa sago kuvovunaghi kubi-iku da ana suwarei.

⁶ Wawaya i berabero kubiine na suwara eka-pukapuna ma evereverena kurim ma nani suwarisi na ke nuwanuwam ita viiviiya.”

⁷ Ma bade Keriso ivona bo,

“O God, taku weni,

apisi da am kayowana ana berai.

Giruma katamana kamonai ikikava ivivi sisiyeku na nakanani ana berai.”*

⁸ Weni girumina tavi yavi na kamonai Keriso ivona da God wawaya i suwara ma i verena ibarei na ivi debei da wawaya ghamoghamo ekapukapuni ma tara evereverena i berabero kubiine ma nani berasi na God ke iti nuwabiibiiyei. Namanaki da Moses ina vonaviyoyovana ikivikivini da suwara ikapukapuna, nani berasi na ke kovokovoghina da God nuwanuwana ita viiviiya. ⁹ Ma nani murinai Keriso ivona bo, “O God, taku weni, apisi da am kayowana ana berai.” Ivivi sisiya da

* **10:7:** Psa 40:6-8

keta katamanina Moses iveresi na igudui ma keta vuna Keriso ivotawei da keta katamanina kana gawara ita viiya. ¹⁰ God ekayokayowei da kati wawayamanini. Tuna kubiine iberai da Yesu Keriso mara sago kava ivere meyei da ivi suwara da berabero kudubina ivi kovi tuwanonowi.

¹¹ Keta katamanina kamonai na suwara kapuna badana imiimiiri da suwara ikapukapuna, ivivi marapatei ma kegha da nani suwarisi wawaya i berabero ke ita kowakowatawe tovonu.* ¹² Ma ita suwara kapuna badana ghamana na mara sago kava wawaya i berabero kubiine ivere meyei da ivi suwara God kurina ma tuna suwarina na makamaki nonowina. Ma muriyai na God katagheyana imakiivipika.* ¹³ God gwabinai ikoyakoyagha da karakava kana ghavighaviya ku kae gaburina ina teresi, ¹⁴ iyamna tuna na mara sago kava ivi suwara da iyavo kava i berabero ikowakowatawei na iberisi da vovokaravisi.

¹⁵ Ma bade Kanuma Vovokaravina imamatara kurita da weni tuna na vonavaghata. Kunona ivona bo,

¹⁶ “Bada ivona bo, ‘Mara epipisi da aku wawaya yavata vivaghina makamakiina weni nakanani kana berai. Aku vonaviyoyovana ku nuwanuwasi ana terei, ma gayamisiyai ana girumi.’ ”*

¹⁷ Ma bade ivona bo, “Ti na aku vonaviyoyovana ivi kiigiyeyi ma kegha da i bera beroberosi na nuwanuwaku ina wapa da ke meyani ana nota meyei.”*

* **10:11:** Exod 29:38 * **10:12:** Psa 110:1 * **10:16:** Jer 31:33

* **10:17:** Jer 31:34

¹⁸ Ma vaghina, berabero namada inotatawei da karako suwara kapunina iyamna kegha.

Taneriya God kurina.

¹⁹ Varevaresiku, Yesu taranai keta ivotawei, tuna kubiine ere tepatorata maninina tarui da ku Gawara Vovokaravina Vaghata. ²⁰ Nani ketana vuna na yawasa everevereta, iyamna tuna mani tupuwina isuwarei da ivotawei. Taparoro Numana kamoni tupayaragha garana nani ketana igudugudui na maranai Keriso irabobo na garana itamosika, ivi matakira da ivotawei kubiita. ²¹ Ita suwara kapuna badana ghamana na Keriso, ma tuna na tota God ina wawaya kata koyakoyagha. ²² Tuna kubiine nuwanuwata kudu-binai God titumaghane ma ita nota yagharinai taneriya kurina, iyamna taranai irururubuta da nuwanuwata dadabuna ikowatawei, ma bade okowa miirarinai tupuwita ikowatawei.* ²³ Ma tota iyavo kava tavonavona da titumaghana na nani vitumaghanina tavokikini, iyamna takovi da God ina vonakiiyapa bagibagina iterei na ina berai kubiita. ²⁴ Ma tinuwanotanota da turaturata ikikava tivitesi ma tikitavivirana da tinuwayuyuna ma agata ina biibai. ²⁵ Turaturata viya ivotereta da vokavakavara marasiyai ke ita riyeriyesi, namadani kava nakanani eberaberi da manamina iravisi. Ma tota na ke taberai da ti nakanani, mara nonowa tariyeriyeta. Kiepepavivirana tavotupei, iyamna takitai da Bada ina vovira marana na gisina kava ina nekiibau.

* **10:22:** Lev 8:30; Ezek 36:25

26 Mikeda tota vonavaghata akovina namada taviya ma kegha da tabarei ma ita kayowana da berabero kamonai tamakai na ke sago avi suwarina ita makamakai da ita berabero ina kowatawei. 27 Tabarei na ke sago mike tanae, da ere yabuyabumanita vitupavira marana takoyakoyaghi da iyavo kava God ighaviyei na ti yavata keyama ghamana muyamuya vaghina ina karagavorita.* 28 Rorova mara katamanina meni wawayina Moses ina vonaviyoyovana ibarei na ivi tupavirei da wawaya ruwa bo aroba nani wawayina ina berabero ivi mamatarei na tuna wawayina ivi raboboi, ke ita nuwaghana tovon.* 29 Ma karako meni wawayina Keriso ibarei na ikikava? Ti damsi na God Natuna iutugudai, ma iberai da nakanani ma vivaghina makamakiina tarana na iyamna kegha. Nani taranai i berabero kudubina ita kowatawei ma kegha da evonavonavikoniyei. Ma Kanuma Vovokaravina God ina agabiibai nani damsi ita veresi, ma kegha da ivonaviiviyakei da nuwanuwana ipughu kirakai. Kovi nuwanotanota da wawaya nakanani eberabera na kovogha ghama kirakiina ina panani.* 30 Namada takovi da Bada ivona bo, “Taku biwa ana viiya, kovogha ana veresi,” ma bade ivona bo, “Aku wawaya ani tupaviresi.”* 31 God na yawayawana ma ina rewapana ina viinim na kuna yabumana kirakai.

32 Konota ina vovira da karenai tami ikikava. Keriso ina yasegana koviiya na vitumaghana

* 10:27: Isa 26:11 * 10:28: Deut 17:6, 19:15 * 10:29: Exod 24:8 * 10:30: Deut 32:35-36; Psa 135:14

kovi karei da kovokwarakwara kirakai, ma kegha da ami vitumaghana kovokikini ma komiiri da bagibagina. ³³ Mara viya na debiiyai wawaya ivonavonavinamemi ma ivivi kayoberowanemi da kovovokwarakwara. Ma mara viya na kokita da bade turaturami viya nakanani damina iviiviiya na nuwanuwami kudubinai kovi turanesi. ³⁴ Ma iyavo kava gabura kamonai imakamakai na kovi kamyuyuwaviiviiyesi. Ma wawaya ami sawara kudubina inebomi na nuwabiibiiyai kovi bagunei, iyamna koakovi da tami kubiimi na kunumai ivi yapaka emakamakai. Ma tuna na mura kiimatanina ma makamakii nonowina. ³⁵ Tuna kubiine na nota rewapana ke kona voterei, iyamna damonai ami nota rewapanina kubiine Bada ini miiyemi. ³⁶ Bera ghamana da mara nonowa kona miirikikina da God ina kayowana kona votekatekei na ikikava ina vonakiiyapa bagibagina iterei na nakanani ina berai kubiimi, ³⁷ iyamna giruma katamana kamonai God evonavona bo,

“Wawayina epipisi na mara gisina kava
da ina nekiibau,
ma ke ini kayovira.”

³⁸“Ma aku wawaya maninisi na vitumaghana tepanai ina makai.
Ma iyavo kava ina yabumana bo ini muritina
na ana kitatawesi.”*

³⁹ Iyavo kava ini muritinana na ina siwana. Ma tota na ke nakanani. God titumaghane kubiine na yawasa makamakii nonowina tapanani.

* **10:38:** Hab 2:3-4

11

Vitumaghana

¹ Vitumaghana iyamna na weni. Nuwanuwata kudubinai takova bubuni da aviyavisina tanotanotai da ita tupuwa na mara sago ina tupuwa. Tuna na aviyavisina ke kata kitai ma kegha da ita nota ivi rewapana da karakava tapanani. ² Mara kataninai, wawaya i vitumaghana kubiine na God ivi gheghenisi.

³ Ma ita vitumaghana kubiine na takovi da God gamonai na kunuma da dobu itupuwa. Tuna kubiine, karenai ke sago aviyavisina ita makamakai da wawaya matasiyai ita kitai ma kegha da nani kamonai aviyavisina karako takitakitai na God ivokiibuwei.*

⁴ Abel ina vitumaghana kubiine na ina suwara God kurina ibiibii kirakai, ke Kein ina suwara nakanani. Tuna kubiine God na ina suwara ivi vaghinei ma ivona da tuna na ina wawaya maninina. Ina vitumaghana kubiine na namanaki irabobo ma kegha da ina bera na patana da ibeyebeyeta.*

⁵ Inoka ina vitumaghana kubiine na ke ita rabobo, iyamna God iviitawei ighae ku kunuma, iwapa. Muriyai da ita ghae na ina bera kudubina God ivi vaghinei ma nuwanuwana iviia, tuna kubiine iviitawei.* ⁶ Iyavo kava vitumaghana gwabisiyai kegha na ke kovokovoghina da God ini nuwabiibiini. Ma meni wawayina ina kayowana da God kurina ina nae na ini tumaghana da God

* **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6, 9; Jon 1:3 * **11:4:** Gen 4:3-10 * **11:5:** Gen 5:21-24

emakamakai. Ma bade ini tumaghana da iyavo kava nuwanuwasi kudubinai God iekwekwai na biibiina ghamana ina panani.

⁷ Nowa ina vitumaghana kubiine na God ina sisiya ivi yanei maranai vonaverena iviyya da nuwapoya ghamana ina tupuwa. Nuwapoyina na bera vuna da wawaya ke meyani ita kitai. Ma ivotekateka da waka iyamoni da kawana ma natunatuna yavata yawasa ipanani. Ma ina vitumaghana ivi debei da nani maranai wawaya peyarisi na berabero wawayisi ma kovogha berona ipanani. Ma bade ina vitumaghana kubiine God ivonakiiyaragha da tuna na ina wawaya maninina.*

⁸ Abraham ina vitumaghana kubiine na ivomiiri maranai God ivona da ina dobu ita kiibutawei ma ita nae ku dobu sago. Ma bade vonakiiyapa bagibagina Abraham kurina iterei da mara murinai dobu vuna ini rapenei. Ma nani dobuna vuna na Abraham ke itakovi da tuna meni dobunai ma kegha da ivotekateka da ivomiiri inae.* ⁹ Ma ina vitumaghana kubiine nani dobunai imakamakai da nakanani ma dobu viruwa wawayina. Ma kegha da ivi tumaghana da ikikava God vonakiiyapa bagibagina iterei na nakanani ina berai. Ikikava yobe kamoni imakamakai na nakanani bade natuna Aisiki ma tupuna Jeikap imakai. Ma God nani vonakiiyapina Abraham kurina iberai na ivi damani Aisiki da Jeikap kurisi.* ¹⁰ God namada ina nota irereghi da ikikava kwanatu sago ita yamoni, kana kowora na bagibagina ma

* **11:7:** Gen 6:13-22 * **11:8:** Gen 12:1-5 * **11:9:** Gen 35:27

makamakii nonowina. Ma Abraham nimoni-moriyai ikoyakoyagha da nani kwanatuna kamonai ita makai.

¹¹ Abraham ina vitumaghana kubiine na kawana Sera yavata ivi tuwa, namanaki da imorapa kirakai ma kawana na gagarina. Ivi tumaghana da God ikikava vonakiiyapa bagibagina iterei na nakanani ina berai.* ¹² Tuna kubiine namanaki imorapa kirakai da kitana da ke kovokovoghina da iti tuwa ma kegha da karako tupurereghina ipeyari kirakai da dobu ikiimumui da ke viviyavina, nakanani ma kunuma kana gwamegwame ma kikira kana gonugonu.*

¹³ Weni vitumaghana damsi mara katamaninai na i vitumaghana ivokikini da i ku rabobo. God ina vonakiiyapa bagibagina kurisi iterei na berana ke ita tupuwa i yawasa kamonai. Ma namada i nota inae da aviyavisina ivonesi na ivi tumaghana da berasi karakava ina tupuwa, ma ivivi nuwabiibai. Ma debiiyai ivi vaghinei da ti na dobu viruwa damsi, dobuwai ti na numataya.* ¹⁴ Wawaya nakanani ini sisiya na takovi da dobu sago iekwekwai da iti rapenei. ¹⁵ I dobu wadubona iverukuy-owei na ivi notawapei, mikeda ita notanotai na namada ita voviramakai. ¹⁶ Ma ti na dobu kiimatana iekwekwai, i kayowana da i dobu vaghata na kunumai. Tuna kubiine God ke ita vivinimayesi ma ivi vaghinei da ti damsi kurina evonavona da tuna na i God. Ma kubiisi namada i kwanatu iyamoni ikovi.

* **11:11:** Gen 18:11-14, 21:2 * **11:12:** Gen 15:5, 22:17, 32:12

* **11:13:** Gen 23:4; 1Chr 29:15; Psa 39:12

17-18 Abraham ina vitumaghana kubiine na ivotekateka da natuna Aisiki iti suwara maranai God irubui. God ina vonakiiyapa bagibagina namada Abraham iverei da ivona bo, “Aku vonakiiyapa bagibagina da tupurereghim vaghata na natum Aisiki kava gwabinai.”* Ma kegha da Abraham ivovunagha ikovi da natuna sago kava Aisiki ita kiivunui da ita suwara.* 19 Inotai da Aisiki ita rabobo na kovokovoghina da God ita berai da rabobowai ita vomiiiri. Ma aviyavisina itupuwa Aisiki kurina, tuna na nakanani ma ita rabobo ma bade ita vomiiiri.

20 Aisiki ina vitumaghana kubiine na natunatuna Jeikap da Iso i mara murina kubiine ivi biibiinisi.*

21 Jeikap ina vitumaghana kubiine na maranai imorapa kirakai da ita rabobo na tuputupuna ivi ruwa ivi biibiinisi, ti na Josepa natunatuna. Ma ina diwonai itupavibagi ma God ivokavakavari.*

22 Josepa ina vitumaghana kubiine na ina rabobo marana inenekiibau na ina nota ivi rewapana kirakai da mara sago Israel damsi Egypt ina kiibutawei. Ivi sisiyei na gamobuderina iveresi da maranai ita neniae na tuwirina yavata ita kavari.*

23 Moses ina maduwa da ina mamai i vitumaghana kubiine na maranai Moses itupuwa na itereteregavui da nawaravi aroba ikovi. Ikitai da tuna pepeya sago, ma kiivavo Pero ina sisiya bagibagina ke ita yabumanei.*

* **11:17-18:** Gen 21:12 * **11:17-18:** Gen 23:4; 1Chr 29:15; Psa 39:12 * **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47:31, 48:1-20 * **11:22:** Gen 50:24-25; Exod 13:19 * **11:23:** Exod 2:2, 1:22

²⁴ Moses ina vitumaghana kubiine na maranai ivi yaraga na ke ita kayowei da wawaya ita vonei da tuna na Pero tupuna.* ²⁵ Ina keta ivinei da God ina wawaya yavata ita vokwarakwara patapata. Ma ke ita kayowei da berabero kana nuwabiibai kamonai ita makai, nani nuwabiibiina na mara tupona kava. ²⁶ Inotai da ita vokwarakwara God ina Vivinevine Wawayina nakanani na iyamna ita rakata kirakai, ke Egypt ina mura nakanani. Egypt ina mura kudubina ita viiya na iyamna kegha. Tuna ikitataweyana da mara murina kana mura ikitakitai.

²⁷ Moses ina vitumaghana kubiine na Egypt ikiibutawei ma ke Egypt kana kiivavo ina nuwapughu ita yabumanei da ita nae. Namanaki da God na ke kitakitana ma kegha da Moses, God ikiitai. Tuna kubiine na ina nota ke ita peku ma ke iti muritina. ²⁸ Ina vitumaghana kubiine na Pasova ivi karei. Ivona na Israel damsi tara iyuna ma i matuketa ririnai ivi rururubu da rabobo aneyina ivi yuvonavonisi da Israel natunatusi tomotomowa iyiyarokosi ke iti kiivunuwana.*

²⁹ Israel damsi i vitumaghana kubiine na Yegai Yebayebarina idamani ku nevana, tuna nakanani ma tano kanakanana tepanai ita bababa. Ma Egypt damsi ibera tovonni da murisiyai ita damana na kegha, kudubisi iuma dodo.*

³⁰ Israel damsi i vitumaghana kubiine na Josuwa yavata ibaba da Jeriko garina iviviri da mara miikovimaruwa ma garina itamoririgha.*

* **11:24:** Exod 2:10-12 * **11:28:** Exod 12:21-30 * **11:29:** Exod 14:21-31 * **11:30:** Josh 6:12-21

31 Reiyab tuna madamadawarina ma ina vitumaghana kubiine na ke ita rabobo. Wawaya peyarisi nani kwanatuna kamoni God ke ita vivitumaghane na irabobo ma Reiyab na kegha, iyamna Israel ina nanaga wawayisi itinariyesi ma ikoyagha bubunisi.*

32 Vitumaghana wawayisi mara katamaninai ipeyari kirakai, tuna kubiine ke kovokovoghina da kudubisi ati sisiyesi. Gidiyon, Baraki, Samson, Jepta, David, Samuweru, ma peroperoveta peyarisi ati sisiyesi na ita guri kirakai.* 33 Weni wawayisi i vitumaghana kubiine na viya dobu viruwa damsi yavata ivi ghavighaviya ma ighegavovorisi. Ma viya nota manininai ivi kiivavo, ma viya na ikikava God ina vonakiiyapa bagibagisi kurisi itereterei na iyamna iviia. Ma viya i vitumaghana kubiine na layon kawasi ikiipotai,* 34 ma viya keyama karakarantina, muyamuya kirakiina ikiipekini. Ma viya i vitumaghana kubiine rabobo iveruvuvurei da wawaya seriyai ke ita taravunusi. Viya na mitamitasi ma i vitumaghana kubiine na rewapana iviia. Ma ghaviya kamoni ivi rewapana kirakai da dobu viruwa damsi ikwavinisi.* 35 Ma wivine viya i vitumaghana kubiine na i rakaraka raborabobosi ivomiiri da ivovira kurisi.*

Ma wawaya viya gabura kamoni i vitumaghana ivotanakikini da ivokwarakwara

* **11:31:** Josh 2:1-21, 6:22-25 * **11:32:** Judg 6:11-8:32,
4:6-5:31, 13:2-16:31, 11:1-12:7; 1Sam 16:1-1Kgs 2:11; 1Sam
1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-27 * **11:34:** Dan 3:1-30 * **11:35:**
1Kgs 17:17-24; 2Kgs 4:25-37

kirakai. Vitumaghana ita voterei na gabura kamonai ita votawesi ma ibara da inivisiyai irabobo. Ivi tumaghana da rabobo murinai ita vomiri ma yawasa biibiina ita panani. ³⁶ Ma viya na wawaya ivonaviiviyakesi, ma viya na iwidiwidisi, ma bade viya na cheiniyai ikunisi ma ku gabura iteresi.* ³⁷ Viya na wakimiyai iravisi da ivi rabobosi, ma viya na ivi righasepiyana, ma viya na seriyai ivi taravunuwana. Wawaya ivi tupaketowanesi ma ivi agaberowesi ma ivi kayonogenogeyanesi da vitonara ikarisi ma ghamoghamo bekasi kava ivivi kote ma nakanani imakamakai ma ibababa.* ³⁸ Ti na ibiibii kirakai da wawaya peyarisi dobuwai ighekuyowesi. Ma kwanatu kamonai ikwavinisi da koya ma warereyai ibababa. Ma buba da bonagha kamosiyai irurukenakena.

³⁹ Weni wawayisi peyarisi i vitumaghana irakata kirakai da God ivi gheghena kirakiiyesi. Ma God ina vonakiiyapa bagibagisi kurisi iterei na berasi ke dobuwai ita viiya, iyamna karakava ita tupuwa.* ⁴⁰ God ina kayowana da keta vuna ma biibii kirakiina ita vovunagha yavui ma muriyai ti damsai na tota yavata yawasa maninina ma makamakii nonowina kata vii patapatai.

12

God na ita Mamai.

* **11:36:** 1Kgs 22:26-27; 2Chr 18:25-26; Jer 20:2, 37:15, 38:6

* **11:37:** 2Chr 24:21 * **11:39:** 'Berasi karakava ita tupuwa' iyamna God ina Vivinevine Wawayina na sisiyina kava iviia ma ke ti mani dobuwai ita kitai.

¹ Ma tota bade taveru bubuna, iyamna weni vitumaghana damsi tavi sisiyesi na koroto ghamana ma kunumai egayogayota. Itekateka kirakai da berabero iti rukirekireta, tuna kubiine berabero ma aviyavisina ekukuvipikita na kudubina tataririghi da ita viveraverau ketana God maghinotai iterei na taverusugesugei. ² Ma matata na Yesu kava kurina takita iyamna ita vitumaghana ina karena ma ina damona na tuna kava. Rabobo korosiyai na inimayamayana ma kegha da ivi bagunei ma ivere meyei da irabobo, iyamna iakovi da karakava nuwabiibii ghamana ina panani. Ma karako na God ina vikiivavo gawarina katagheyanai emakamakai.

³ Ikikava imiirikikina maranai berabero wawayisi ivi kayotiranei na konotai da tami bade ami nota ke ina peku ma ininimi ke ina bara. ⁴ Ma tami koipoi da berabero kota takuputei iyamna ke kota vivipaparana kamowa da ku rabobo iti riyemi. ⁵ Mikeda nuwanuwami iwapa da God irukiiepepimi ma ivonemi da tami na natunatuna. Ivona bo,

“Natuku, maranai Bada kovogha ina vereverem da vibeyebeyem kubiine na kekita kamowi.

Ma ina tupatupavimaninim na ke am nota ina peku,

⁶ Iyamna Bada iyavo kava inuwayuyunisi na ti damsi kovogha evereveresi da vibeyebeyesi kubiine,

ma iyavo kava eviiviinisi da natunatuna na ti damsi ekwapukwapusi.”*

* 12:6: Job 5:17; Prov 3:11-12

7 Kona vivikamyuyuwa ma kegha da kotupe meyemi, iyamna God etupatupavimanimaninimi, imatakira da tami natunatuna vaghata. Meni ededisi ina bera beroi na ti mani i mamai ina biga da kovogha ina veresi da akova ina viiya. 8 Ma God natunatuna kudubisi na etupatupavimanimaninisi, tuna kubiine ke nakanani kota panani na imatakira da tami na ke natunatuna vaghata, tami na deba wawaya. 9 Ita mami mau dobuwai itupavimanimaninita na tavovokuwayisi. Ma bade kanumita ina Mamai etupatupavimanimaninita da kata vokuwaya kirakiiyei ma nuwabiibiiyai ina rewapana gaburina kata makai, iyamna tuna kava gwabinai yawasa taviya. 10 Ita mami mau dobuwai nuwanuwasi kudubinai ibera tovonu da ita tupavimanimaninita. Ma i taraboga da iti beyebeyena kurita na mara tupona kava. Ma ita Mamai God etupatupavimanimaninita na mara nonowa nota maninina kavakava ma ita biibiina kubiine, iyamna ina berita da tota tuna nakanani, maninita ma vovokaravita. 11 Kovogha damina taviya na ke nuwaviivii tovonina, kiitonatona ma nuwapoyina irakata kirakai. Ma kegha da iyavo kava ekiikiitonatona na muriyai nuwamagurisi ina terei da nuwanuba ma yawasa maninina gwabisiyai. Tuna nakanani ma i yawasa kamoni ina vopura bubuna.

Ikikava kata makai ma kata kitaruvita.

12 Tuna kubiine namanaki da imami igowa ma tuwaporemi ekirokiroro ma kegha da kovi rewapana ma koveru bubuna.* 13 Kaemi

* 12:12: Isa 35:3

kana keta maninina kona vinei da iyavo kava na mitamitasi bo tuwapore beroberosi everaverukivini na kii gubaga ke ina rakata ma ina yawasa.*

¹⁴ Kobera tovonni da wawaya kudubisi yavata ere nuwanubami kona makamakai bubuna. Ma koekwa da ami yawasa na maninina ma vovokaravina kavakava, iyamna iyavo kava ke vovokaravimi na Bada ke kona kitai. ¹⁵ Kovi koyaghavivirana da God ina agabiibai na ke sago iyai ina voyakiri. Kokitaruvimi da ke sago urava ramramna otona berona kamomiyai ina gogo da ina rakata, iyamna otona wawaya peyarisi i yawasa ina kiiviberi.*

¹⁶ Kokitaruvimi da vipekana wapawapa kegha. Ma bade ke kona berai da nakanani ma Iso, ina nota God gwabinai kegha. Tuna iyarokona ma kegha da vitonara ikarai kubiine na ina buderi ivi bagunei ma ivi gimarei da mara sago kava ita kam.* ¹⁷ Ma koakovi da muriyai ina kayowana da vibiibiina ina mamai gwabinai ita viiya na ina mamai ivi keghei. Ere matadogana ivi nowi da ina mamai ina nota ita virai ma iberi kawai.*

¹⁸ Ma tami na konekiibau da ku koya sago. Ma nani koyana ke vovotovonina, ke Sainai koyana nakanani. Sainai koyanai na keyama iruyebayebara, ma ivi didibari da nubakutuva irakata, ma yanunu berona iveraverau.* ¹⁹ Nani dobunai ture ivi yanei da gamona ghamana ma sisiya bagibagisi ivi yanei ma weni berasi kubiine Israel

* **12:13:** Prov 4:26 * **12:15:** Deut 29:18 * **12:16:** Gen 25:29-34
 * **12:17:** Gen 27:30-40 * **12:18:** Exod 19:16-22, 20:18-21; Deut 4:11-12, 5:22-27

damsi iyabumana kirakai da ivi nowi da ita voterei,
²⁰ iyamna God sisiya iveresi na kurisi ibagibagi
 kirakai. Ivonesi bo, “Ghamoghamo bo aviyav-
 isina yawayawana weni koyana ina tatovoni na
 wakimiyai kogudai da kona kiiyunui.”* ²¹ Ma bade
 Moses nani berasi ikitai da ivona bo, “Ayabumana
 kirakai da akirokiroro.”*

²² Ma tami konekiibau da ku koya sago na
 notakavakavana, tuna na Zayon koyana, tuna
 na God yawayawana ina kwanatu, kunuma
 kana Jerusalem. Ma nani dobunai aneya
 korotosi, ke viviyavina na ere gasagasarisi iriyesi.
²³ Konekiibau da God natunatuna iyiyarokosi kii
 vava kunumai igirumi na ku kamosi. Ma God
 kurina konekiibau, tuna na wawaya kudubisi
 ini tupaviresi. Ma God ina wawaya vovokaravisi,
 kanumisi namada ivi manininsi ikovi na ku kamosi
 korui. ²⁴ Konekiibau da Yesu kurina, tuna ita
 tetete, ma tuna vivaghina makamakiina vuna
 iterei da God kurina tanae. Yesu tarana na ke
 Abel tarana nakanani. Yesu tarana ivi toitoi da
 notataweyana ivi sisiyei. Ma Abel tarana ivi toitoi
 da ikwatu biwa viinina kubiine.*

²⁵ Kovi yana bubuna da God kurimi ina vivisisiya
 na ke kona barei. Dobuwai na Moses Israel
 damsii vonaverena ivereveresi da ita kitaruvisi
 ma ti na sisiyina ibarei na kovogha berona ke
 ita veruvuvurei. Ma kunumai na God tuna mani
 isisiya kurita ma tatakuputei na kovogha bero ki-
 rakiina taviiya.* ²⁶ Sainai koyana tepanai gamona
 iterei na dobu ivi nuke ma karako na vonakiiyapa

* **12:20:** Exod 19:12-13 * **12:21:** Deut 9:19 * **12:24:** Gen
 4:10 * **12:25:** Exod 20:22

bagigagina iterei, ivona bo, “Ana bera meyei ma ke dobu kava ana nukei ma bade kunuma yavata.” *
²⁷ Ina sisiya kamonai ivona bo, “Ana bera meyei.” Tuna ibeyeta da bera kudubina iyamoyamoni na mara sago ina nukei da aviyavisina ke makamakii nonowina na ina momowa. Ma nani murinai na aviyavisina patana da emakamakai na tuna kava ina makii nonowa.

²⁸ Tota na vikiivavona makamakii nonowina ku kamona tarui, tuna kubiine na God tikiikiwei ma ere yabuyabumanita tavopepeta ma tavokavakavara bubuni da ini nuwabiibiyei,
²⁹ iyamna ita God na nakanani ma keyama karakaratina, muyamuya kirakiina da aviyavisina kudubina ekarakaragavovori.*

13

Aviyavisina taberai da God ini nuwabiibiyeta.

¹ Keresiyana turaturami yavata koinuwavinavivirana na ke kona voterei. ² Nuwanuwami ke ina wapa da maranai dobu viruwa damsi ami ku dobu ina numataya na namanaki da ke kotakovisi ma kotitinaryariyesi ami ku numa. Wawaya viya nakanani iberai ma ke itakovi da aneya itinariyesi da i ku numa.* ³ Ma iyavo kava gabura kamoni imakiiyana na ke koni nuwawapesi. Kovi kamyuyuwaviiyiyesi da nakanani ma tami yavata gabura kamoni. Ma bade iyavo kava vokwarakwara damina eviiviiya na kovi kamyuyuwaviiyiyesi da nakanani ma tami yavata kota vovokwarakwara.

* 12:26: Hag 2:6 * 12:29: Deut 4:24 * 13:2: Gen 18:1-8, 19:1-3

⁴ Tavine na bera vovokaravina, tuna kubiine kudubita tavoepetei. Kawam vaghata na tuna kava yavata koni pekana, ma ke meyani da wawaya sago yavata koni pekana tovona. Ma iyavo kava kwina ini tuneboi bo ini pekana wapawapa na God ini tupaviresi ma kovogha ina veresi.*

⁵ Dobu ina mura ke kona nota kirakiiyei ma ke kona matighei. Ma aviyavisina gwabimiyai na tuna kava kovi nuwabiibiiyei, iyamna God ivona bo, “Ke meyani da ana kitatawemi, ke meyani da ana voteremi.”*

⁶ Tuna kubiine nota rewapana gwabitiyai ma tavonavona bo,

“Bada iviteku,

tuna kubiine ke ana yabumana.

Wawayota ke kovokovoghina da
ina kiiviberoku.”*

⁷ Ma ami babada, ti na iyavo kava ivi nao da God vonana ivi beyebeyena kurimi na konota nonowesi. Kovi nuwanotanota da ikikava i yawasa kamoni na biibiina irakata. Ma tami na i yawasa ma i vitumaghana kovi bonebonei. ⁸ Yesu Keriso na ke viravirana, rorova, karako ma mara nonowa.

⁹ Tuna kubiine kokitaruvimi da vibeyebeyena vusi ke ina tinaviviremi. Ibiibai da kanumita ina rewapana na God ina agabiibai gwabinai ina viiya. Ma vibeyebeyena piropirosi da aviyavisina wawaya ina kani bo ke ina kani na ke ini vitesi da kanumisi ini rewapana.

* **13:4:** Mikeda kawam vaghata ina rabobo na vovotawem da wawaya sago yavata kona tavine. 1Tim 5:11-14 nakanani ivi sisiya.

* **13:5:** Deut 31:6, 8; Josh 1:5 * **13:6:** Psa 118:6

10 Iyavo kava Moses ina vonaviyoyovana enununuri da yobe vovokaravina kamoni esuwasuwara na ke kovokovoghina da tota Keresiyana ita suwara kana kema tepanai suwara ita yuna da ita kam.† 11 Ti damsi i suwara kapuna badana ghamana na ghamoghamo tarasi ekavakavara, ma erurui da Gawara Vovokaravina Vaghata yobe kamoni wawaya i berabero kubiine tara isuwasuwara da notataweyana ita viiya. Ma nani ghamoghamosi tupuwisi na ekavakavara ekiikiibau da kwanatu kupunai ikapugavovorana.* 12 Ma bade Yesu nakanani iberai, kwanatu garina matuketina kupunai ivokwarakwara ma irabobo da tuna mani taranai wawaya iberisi da vovokaravisi, berabero gwabisiyai kegha. 13 Tuna kubiine na tota bade kwanatu takiibutawei da Yesu kurina.‡ Ma ikikava wawaya Yesu ivi agaberowei na tivaghinei da nakanani ini agaberoweta, 14 iyamna dobuwai ke sago kwanatu rapetiyai ma ita kwanatu makamakii nonowina na kunumai ma nimonimoriyai tikoyakoyagha. 15 Tuna kubiine Yesu tepanai mara nonowa God tighegheni, tuna na ita verena. Mara nonowa kawatiyai kana vava tavokavakavari, tuna na ita suwara. 16 Ma nuwanuwami ke ina wapa da mara nonowa bera biibiisi kona berabera ma wawaya koni vitesi, iyamna nakanani kona berabera na tuna yavata na ami suwara biibiina ma God ini nuwabiibiyei.

17 Ami babada kovotekatekesi ma i rewapana

† 13:10: Keresiyana ita suwara kana kema na Keriso ina korosi isisiyei. * 13:11: Lev 16:27 ‡ 13:13: 'Kwanatu taki-

ibutawei' na ivi miiba da Jiu damsi i taparoro ketasi Moses iveresi na kata voterei.

gaburinai komakii bubuna, iyamna kanuma ina ku nevaneva ekoyakoyaghimi ma iakovi da mara sago God kurina ini debei da i biga ibera bubuni bo kegha. Kovotekatekesi da i biga nuwabiibi-iyai ina berai ma nuwapoya ke kona veresi, iyamna tuna ke ini vite tovonimi.

¹⁸ Nipowana kubiikai ke kona voterei. Nuwanuwakii yagharina ma akii kayowana da aviyavisina peyarina kana berabera na maninina kavakava. ¹⁹ Ma taku na aku kayowana ghamana da kona nipowana kirakai da yaghiyaghina ana vovira kurimi.

Nipowana turina.

²⁰ God na nuwanuba everevereta ma tuna ita Bada Yesu rabobowai ivi yawai ma taranai vi-vaghina makamakiina tota yavata tabera. Ma Bada Yesu na tota God ina sipu kata koyakoy-agma ghamana. God kurina ainowi da ²¹ Yesu Keriso ina rewapanai ina vovunaghimi da ina kayowana kona bera bubuni ma ami yawasa kamonai ini vitemi da aviyavisina peyarina ina kitai na ini nuwabiibiiyei. Karako ma mara nonowa tavokavakavari ma tighegheni da kana kadara ina rakata. Amen.

Sisiya turina.

²² Keresiyana turaturakai, weni girumina na ke gurina, tuna kubiine aku kayowana da aku sisiya kovi yana bogai. ²³ Ati akovimi da varesita Timoti gabura kamonai ivi kiibuni. Ina nekiibau yaghiyaghina kuriku na yavata kana pisi da kana kitimi.

²⁴ Ami babada ma God ina wawaya peyarisi kovonesi da kavi kiikiwesi. Ma Itali damsi weni dobunai ivi kiikiiwemi.

²⁵ Ma ainowi God kurina da ina agabiibai na kudubimi gwabimiyai ina makai.

Gapapaiwa New Testament
The New Testament in the Gapapaiwa Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Gapapaiwa long Niugini
copyright © 2009-2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gapapaiwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

02820c89-25a2-533d-9e19-9a2d0e178860